

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

BO' LAJAK O' QITUVCHILARDA PEDAGOGIK QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDA VIKTOR USPENSKIY TA'LIMOTINING METODOLOGIK ASOSLARI

Raximov Kodirjon Karimberdiyevich
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada bo' lajak o' qituvchilarda pedagogik qadriyatlarni shakllantirishda V.A.Uspenskiy ilmiy-pedagogik merosining metodologik asoslari tadqiq etiladi. Muallif olimning nazariy ta'limot qoldirmaganini e'tirof etib, uning metodologik pozitsiyasini ekspeditsion-etnografik ish usulidan – birlamchi manbaga murojaat qilish, madaniyat sohibi nuqtai nazarini tushunish, talqinni qaydadan ajratish va natijani hamjamiyatga qaytarish tartibidan – qayta tiklaydi. Tadqiqotda mazkur besh metodologik tamoyil pedagogik qadriyatlarni shakllantirish jarayoniga tatbiq etilib, qadriyatlarning tuzilmasi, ularni egallash bosqichlari va pedagogik shartlari asoslanadi. Shuningdek, qadriyatlarning umuminsoniy va milliy-madaniy jihatlari o' rtasidagi munosabat tahlil qilinadi. Xulosada qadriyatlarni tayyor ro' yxat sifatida uzatish va ularni izlanish jarayonida egallash yo' llarining qiyosiy samaradorligi asoslab beriladi.

Kalit so' zlar: pedagogik qadriyatlar, metodologik asos, Viktor Uspenskiy, ekspeditsion usul, birlamchi manba, madaniyat sohibi nuqtai nazari, qadriyat tuzilmasi, interpretatsiya, milliy va umuminsoniy, oliy pedagogik ta'lim.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УЧЕНИЯ ВИКТОРА УСПЕНСКОГО В ФОРМИРОВАНИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация: В статье исследуются методологические основы научно-педагогического наследия В.А. Успенского в формировании педагогических ценностей у будущих учителей. Признавая, что учёный не оставил теоретического учения, автор реконструирует его методологическую позицию из экспедиционно-этнографического метода работы: обращения к первоисточнику, понимания точки зрения носителя культуры, отделения интерпретации от фиксации и возвращения результата сообществу. Эти пять методологических принципов применяются к процессу формирования педагогических ценностей, обосновываются структура ценностей, этапы их освоения и педагогические условия. Анализируется соотношение общечеловеческого и национально-культурного в ценностях. В заключении обосновывается сравнительная эффективность передачи ценностей в виде готового перечня и их освоения в процессе поиска.

Ключевые слова: педагогические ценности, методологическая основа, Виктор Успенский, экспедиционный метод, первоисточник, точка зрения носителя культуры, структура ценностей, интерпретация, национальное и общечеловеческое, высшее педагогическое образование.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF VIKTOR USPENSKY'S TEACHING IN FORMING PEDAGOGICAL VALUES IN FUTURE TEACHERS

Abstract: The article examines the methodological foundations of V.A. Uspensky's scientific and pedagogical heritage in forming pedagogical values in future teachers. Recognizing that the scholar left no theoretical doctrine, the author reconstructs his methodological position from his expeditionary-ethnographic working method: turning to the primary source, understanding the culture bearer's point of view, separating interpretation from recording, and returning the result to the community. These five methodological principles are applied to the process of forming pedagogical values; the structure of values, the stages of their acquisition and the pedagogical conditions are substantiated. The relationship between the universal and the national-cultural in values is analysed. In conclusion, the comparative effectiveness of transmitting values as a ready-made list and of acquiring them through inquiry is substantiated.

Keywords: pedagogical values, methodological foundation, Viktor Uspensky, expeditionary method, primary source, culture bearer's perspective, value structure, interpretation, national and universal, higher pedagogical education.

KIRISH

Pedagogik qadriyatlar o' qituvchining kasbiy faoliyatida yo' naltiruvchi vazifasini bajaruvchi barqaror ustuvorliklar tizimi bo' lib, ular uning qarorlarini, o' quvchiga munosabatini va kasbiy rivojlanish yo' nalishini belgilaydi. Metodik ko' nikmalardan farqli o' laroq, qadriyatlar ko' rsatma yoki tushuntirish orqali uzatilmaydi: ular shaxsning o' z tajribasi va

mushohadasi jarayonida tarkib topadi. Aynan shu xususiyat pedagogik ta'limda qadriyat tarbiyasini eng murakkab vazifalardan biriga aylantiradi, zero bu yerda an'anaviy o'qitish usullari o'z samarasini yo'qotadi. Amaliyotda qadriyatlarni shakllantirish ko'pincha ularni ro'yxat shaklida e'lon qilish va tushuntirish bilan cheklanadi. Talaba kasbiy etika talablarini biladi, ularni imtihonda bayon eta oladi, biroq bu bilim uning real pedagogik qarorlariga ta'sir ko'rsatmasligi mumkin. Mazkur ajralishning sababi metodologik: qadriyat axborot sifatida uzatilayotganda u shaxsiy ahamiyat kasb etmaydi. Demak, masalaning yechimi tarbiyaviy tadbirlar sonini oshirishda emas, qadriyatlar bilan ishlashning metodologik asoslarini qayta ko'rib chiqishdadir. Mazkur nuqtai nazardan V.A.Uspenskiy (1879–1949) ilmiy faoliyati qiziqarli metodologik material beradi. Peterburg konservatoriyasini tugatgan va 1918-yilda Toshkentga kelgan musiqashunos Markaziy Osiyo xalqlari musiqa merosini o'rganishga umrini bag'ishladi. U Markaziy Osiyo bo'ylab sakkizta etnografik ekspeditsiya o'tkazgan, 1925–1929-yillarda Turkmanistonga uchta folklor safari uyushtirib, uch yuz ellikdan ortiq qo'shiq va cholg'u kuyini yozib olgan, 1931-yilda Farg'ona vodiysida musiqa-etnografik ekspeditsiya olib borgan. 1923-yilda Buxoroda amalga oshirilgan va 1924-yilda nashr etilgan Shashmaqom nota yozuvi uning eng mashhur ishi hisoblanadi. Uspenskiyning pedagogik faoliyati ham uzoq davom etgan. U 1918–1922-yillarda Toshkent Xalq konservatoriyasida garmoniya fanidan dars bergan, 1928–1934-yillarda musiqa bilim yurtida ishlagan, 1932-yildan San'atshunoslik instituti xodimi va musiqa kabineti mudiri bo'lgan, 1936-yildan esa Toshkent konservatoriyasi professori va musiqa-nazariy fakulteti dekani lavozimida ishlagan. 1943-yilda unga san'atshunoslik doktori ilmiy darajasi berilgan. Shu tariqa uning ilmiy va o'quv faoliyati ajralmas yaxlitlikni tashkil etgan. Mazkur rekonstruksiyaning amaliy qiymatini tushunish uchun olim ish usulining o'ziga xosligini baholash lozim. XX asr boshlarida o'zga madaniyat hodisasini o'rganishning keng tarqalgan yo'li uni mavjud nazariy tizimga joylashtirish edi: notanish musiqa yevropa nazariyasi atamalarida tavsiflanar va shu jarayonda uning o'ziga xos mantiqi yo'qolar edi. Uspenskiyning tanlovi boshqacha bo'lgan: u avval materialni imkon qadar aniq qayd etishga, uni talqin qilishni esa keyingi bosqichga qoldirishga intilgan. Mazkur ketma-ketlik oddiy ko'ringani bilan, aslida jiddiy metodologik intizomni talab qiladi. Mazkur maqolaning metodologik pozitsiyasini aniq belgilash zarur. Uspenskiy pedagogik nazariya yoki qadriyatlar ta'limoti yaratmagan; uning merosi musiqashunoslik va musiqa etnografiyasiga oid. Shu sababli bu yerda uning ta'limoti deganda tayyor nazariy tizim emas, balki ilmiy ish usulidan qayta tiklanadigan metodologik pozitsiya tushuniladi. Bunday rekonstruksiya pedagogika tarixida qo'llaniladigan asosli yondashuv bo'lib, uning sharti aniq: har bir xulosa hujjatlashtirilgan faoliyat faktiga tayanishi va tadqiqotchi talqini manbaning o'z mazmunidan ochiq farqlanishi lozim. Uspenskiyning ish usulidan kelib chiqadigan birinchi metodologik tamoyil birlamchi manbaga murojaat qilishdir. U maqom va xalq musiqasi haqida mavjud tavsiflar bilan cheklanmasdan, ularning bevosita sohiblariga – ijrochilarga – murojaat qilgan. Bu pozitsiya katta mehnat va noqulaylikni talab qilgan: ekspeditsiyalar uzoq, og'ir va ko'pincha xavfli bo'lgan. Biroq aynan shu yo'l ikkinchi qo'ldagi tavsiflar bera olmaydigan material bergan. Pedagogik qadriyatlar sohasida bu tamoyilning ekvivalenti aniq: qadriyat haqidagi tasavvur darslikdagi ta'rifdan emas, real pedagogik vaziyatdan o'rganiladi. Ikkinchi tamoyil madaniyat sohibi nuqtai nazarini tushunishga intilishdir. Uspenskiy maqomni o'z nazariy tizimiga moslashtirib emas, sohiblari ijro etgan shaklda qayd etishga harakat qilgan. Bu metodologik tanlov o'sha davr uchun ahamiyatli edi: o'zga madaniyat hodisasini tanish nazariy ramkaga joylashtirish ancha oson yo'l bo'lgan. Mazkur tamoyilning pedagogik ekvivalenti o'qituvchining o'quvchi fikrlash mantig'ini o'z andozasiga moslashtirmasdan, avval uni tushunishga intilishidir. Mazkur tamoyilning pedagogik ahamiyati talabaning kasbiy kuzatuvda yaqqol namoyon bo'ladi. Pedagogik amaliyot davrida talaba o'quvchilar xulq-atvorini kuzatadi va uni darhol izohlaydi: bu o'quvchi qiziqmaydi, bu sinf tartibsiz, bu bola qobiliyatsiz. Bunday izohlar tez shakllanadi va keyinchalik faktdek qabul qilinadi, holbuki ular faqat bitta mumkin bo'lgan tushuntirishdir. Fakt va talqinni ajratish ko'nikmasi esa muqobil tushuntirishlarni ko'rib chiqish imkoniyatini ochadi va shu tariqa pedagogik qarorning sifatini oshiradi. Uchinchi tamoyil talqinni qaydadan ajratishdir. Ilmiy ishda bu farqlash asosiy talablardan biri hisoblanadi: nima kuzatilgani va tadqiqotchi uni qanday tushuntirgani aralashtirilmasligi lozim. Mazkur tamoyil pedagogik faoliyatda ham bevosita qo'llaniladi. O'qituvchi o'quvchining xulq-atvorini kuzatadi va darhol unga izoh beradi; ko'pincha esa izoh kuzatuv o'rnini egallaydi va o'qituvchi o'z talqinini fakt sifatida qabul qiladi. Fakt va talqinni ajratish ko'nikmasi pedagogik adolatning metodologik shartidir. To'rtinchi tamoyil to'plangan materialni tizimli umumlashtirishdir. Uspenskiy ekspeditsiya yozuvlarini oddiy to'plam holida qoldirmagan: V.M.Belyayev bilan hamkorlikda tayyorlangan va 1928-yilda Moskvada nashr etilgan turkman musiqasiga oid tadqiqot shunday umumlashtirish namunasidir. Beshinchi tamoyil esa natijani hamjamiyatga qaytarish bilan bog'liq: olim to'plagan bilimni shaxsiy mulk sifatida emas, nashr va o'qitish orqali umumiy foydaga aylantirgan. Mazkur tamoyillarning pedagogik ta'limdagi dolzarbligi qadriyat tarbiyasining zamonaviy muammolari bilan belgilanadi. O'zbekiston Respublikasida yoshlarning ma'naviy tarbiyasini kuchaytirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish hamda pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilangan. Mazkur vazifalarni amalga oshirish qadriyat tarbiyasini deklarativ shakldan izlanishga asoslangan shaklga o'tkazishni talab qiladi, bu esa aniq metodologik asoslarni taqozo etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mazkur tadqiqotning birlamchi manba bazasini V.A.Uspenskiyning o'z ishlari tashkil etadi. 1924-yilda nashr etilgan Shashmaqom nota yozuvi an'anaviy maqom tizimini ilmiy qayd etishning birinchi yirik tajribasi bo'lsa, V.M.Belyayev bilan hamkorlikda 1928-yilda Moskvada nashr etilgan turkman musiqasiga oid tadqiqot ekspeditsiya materiallarini nazariy umumlashtirish namunasidir. Mazkur ikki ish olimning metodologik pozitsiyasini – dala materialiga tayanish va uni tizimli tahlil qilish birligini – aniq namoyon etadi hamda pedagogik rekonstruksiya uchun asosiy manba vazifasini bajaradi. Qadriyatlar nazariyasining asoslari ijtimoiy fanlarda ishlab chiqilgan. K.Klakxon qadriyatni shaxs yoki guruhga xos bo'lgan, mavjud harakat variantlaridan tanlovga ta'sir ko'rsatuvchi maqbullik haqidagi aniq yoki yashirin tasavvur sifatida ta'riflagan. M.Rokich qadriyatlarni terminal va instrumental turlarga ajratib, birinchisi hayot maqsadlarini, ikkinchisi esa ularga erishish usullarini ifodalashini asoslagan hamda qadriyatlarni o'lchash metodikasini taklif qilgan. S.Shvarts qadriyatlarining universal tuzilishini tadqiq etib, turli madaniyatlarda takrorlanadigan qadriyat turlari va ular o'rtasidagi munosabatlar tizimini aniqlagan. N. Madaniyatni tushunish metodologiyasi masalasi antropologiyada chuqur tadqiq etilgan. K.Girts interpretativ antropologiya konsepsiyasida madaniyatni ma'nolar tizimi sifatida talqin qilib, uni tushunish qalin tavsif, ya'ni hodisani uning ichki ma'no konteksti bilan birga bayon etishni talab qilishini asoslagan. Uning mahalliy bilim haqidagi ishida esa bilimning har doim muayyan madaniy kontekstga bog'liqligi va uni universal mezonlar bilan baholashning cheklanganligi ko'rsatilgan. Mazkur yondashuv Uspenskiyning amalda qo'llagan usuliga nazariy jihatdan yaqin bo'lib, uning metodologik pozitsiyasini tushunishga yordam beradi. O'qituvchining kasbiy qadriyatlari masalasi pedagogik adabiyotda ham keng ko'rib chiqilgan. Unda kasbiy qadriyatlarning uch guruhi – faoliyat maqsadi bilan bog'liq, munosabatlar bilan bog'liq va ish usuli bilan bog'liq qadriyatlar – ajratiladi hamda ularning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Tadqiqotchilar qadriyatlarining deklarativ darajada qabul qilinishi ularning real xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatishini kafolatlamasligini izchil qayd etishadi, bu esa qadriyat tarbiyasida bilimdan tajribaga o'tish zarurligini tasdiqlaydi. Milliy ilmiy maktabda qadriyat tarbiyasi masalalari izchil tadqiq etilmoqda. S.Ergashbayevning O'zbekiston sharoitida uzluksiz ta'lim tizimi orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirishga bag'ishlangan ishida uzluksiz ta'lim tizimi yoshlar dunyoqarashini shakllantirishning asosiy institutsional vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Mazkur yondashuv qadriyat tarbiyasining metodologik asoslari uchun muhim: qadriyat bir mashg'ulotda shakllanmaydi, u turli bosqichlarda, turli material asosida takroriy mushohada orqali mustahkamlanadi. Ta'limning uzluksizligi aynan shu takroriylikni ta'minlovchi institutsional shartdir.

METODOLOGIK QISM

Tadqiqotning metodologik asosini aksiologik, tarixiy-pedagogik va faoliyatli yondashuvlarning uyg'unligi tashkil etadi. Aksiologik yondashuv pedagogik qadriyatlarni shaxsning kasbiy faoliyatida yo'naltiruvchi vazifasini bajaruvchi barqaror ustuvorliklar tizimi sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi. Uning doirasida qadriyatlarining tuzilmasi aniqlanib, ularning bilim va ko'nikmalardan tubdan farq qiluvchi shakllanish mexanizmi tahlil qilindi. Mazkur tahlil qadriyat tarbiyasida an'anaviy didaktik usullarning cheklanganligini nazariy jihatdan asoslashga xizmat qildi. Tarixiy-pedagogik rekonstruksiya usuli tadqiqotning asosiy vositalaridan biri bo'ldi. Uning yordamida maxsus nazariy asar qoldirmagan olimning metodologik pozitsiyasi uning ish usuli, qarorlari va nashrlaridan qayta tiklandi. Rekonstruksiya jarayonida uch qoidaga qat'iy rioya etildi: har bir tamoyil hujjatlashtirilgan faoliyat faktiga tayanishi; tadqiqotchi talqini manbaning o'z mazmunidan ochiq farqlanishi; hamda olimga u ifodalamagan nazariy qoidalar nisbat berilmasligi. Mazkur qoidalar rekonstruksiyanı asossiz atributsiyadan himoya qiladi.

TADQIQOT NATIJALARI

Olib borilgan tadqiqot natijasida V.A.Uspenskiy ish usulidan qayta tiklanadigan besh metodologik tamoyil aniqlandi va ularning pedagogik ekvivalentlari belgilandi. Birlamchi manbaga murojaat tamoyilining pedagogik ekvivalenti qadriyat haqidagi tasavvurni ta'rifdan emas, real pedagogik vaziyatdan olishdir. Madaniyat sohibi nuqtai nazarini tushunish tamoyili o'quvchi mantig'ini o'z andozasiga moslashtirmaslikni talab qiladi. Talqinni qaydadan ajratish tamoyili pedagogik kuzatuvda fakt va izohni farqlash ko'nikmasini belgilaydi. Tizimli umumlashtirish tamoyili alohida tajribani qoidaga aylantirish qobiliyatini, natijani hamjamiyatga qaytarish tamoyili esa kasbiy tajribani bo'lishish madaniyatini ifodalaydi.

MUHOKAMA

Qadriyatlarining tabiati va ularni o'rganish metodologiyasi masalasi ijtimoiy fanlarda uzoq davom etgan polemikaga sabab bo'lgan. Bahsning bir qutbida universalistik yondashuv turadi. S.Shvarts turli mamlakatlarda o'tkazilgan empirik tadqiqotlar asosida qadriyatlarining universal tuzilishini asoslab, inson qadriyatlarining asosiy turlari va ular o'rtasidagi ziddiyat hamda muvofiqlik munosabatlari barcha madaniyatlarda takrorlanishini ko'rsatgan. M.Rokich ham qadriyatlarni terminal va instrumental turlarga ajratib, ularni madaniyatlararo solishtirish mumkin bo'lgan tizim sifatida talqin qilgan. Mazkur yondashuvdan kelib chiqadigan pedagogik xulosa aniq: qadriyat tarbiyasining mazmuni universal bo'lishi mumkin. Bahsning ikkinchi qutbida K.Girts asos solgan interpretativ yondashuv turadi. Uning fikricha, madaniyat ma'nolar tizimi bo'lib, uning har bir elementi faqat o'z konteksti ichida tushunilishi mumkin. Girts

qalin tavsif usulini ilgari surib, hodisani tashqi ko' rinishi bo' yicha emas, uning ishtirokchilari uchun qanday ma'no kasb etishini aniqlash orqali bayon etish zarurligini asoslaydi. Mahalliy bilim haqidagi ishida esa u universal mezonlar bilan baholash madaniy hodisaning mohiyatini yo' qotishi mumkinligini ko' rsatadi. Bu pozitsiyadan kelib chiqadigan pedagogik xulosa qarama-qarshi: qadriyat tarbiyasi mahalliy madaniy kontekstdan kelib chiqishi lozim. K.Klakxonning qadriyat ta'rifi bahsga muhim aniqlik kiritadi. U qadriyatni harakat variantlaridan tanlovga ta'sir ko' rsatuvchi maqbullik tasavvuri sifatida talqin qilib, uning ham shaxsiy, ham guruh tabiatini qayd etadi. Mazkur ta'rifdan kelib chiqadiki, qadriyat har doim ikki darajada mavjud: umumiy tamoyil darajasida va aniq vaziyatdagi tanlov darajasida. Birinchi darajada universalizm, ikkinchisida esa madaniy o' ziga xoslik ustunlik qiladi. Bu farqlash ikki pozitsiyani muvofiqlashtirish imkonini beradi. Uspenskiyning ish usuli mazkur polemikaga amaliy misol beradi. U universal ilmiy mezonlarga – aniqlik, tekshiriluvchanlik, tizimlilik talablariga – to' liq rioya qilgan: maqom yozuvi va turkman musiqasiga oid tadqiqot o' sha davr ilmiy standartlariga javob bergan. Ayni paytda u mahalliy musiqa tizimini yevropa nazariy andozalariga to' liq bo' ysundirmasdan, uning o' z mantiqini saqlashga intilgan. Shu tariqa uning pozitsiyasi ikki qutbning birortasiga ham qisqartirilmaydi: usul universal, obyekt esa o' z o' ziga xosligida qoladi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot V.A.Uspenskiy nazariy ta'limot qoldirmaganini, biroq uning ekspeditsion-etnografik ish usuli pedagogik qadriyatlarni shakllantirish uchun ahamiyatli metodologik tamoyillarni qayta tiklash imkonini berishini ko' rsatdi. Bunday rekonstruksiyaning sharti aniq: har bir xulosa hujjatlashtirilgan faoliyat faktiga tayanishi va tadqiqotchi talqini manbaning o' z mazmunidan ochiq farqlanishi lozim. Tadqiqot besh metodologik tamoyilni – birlamchi manbaga murojaat, sohib nuqtai nazarini tushunish, talqinni qaydadan ajratish, tizimli umumlashtirish va natijani hamjamiyatga qaytarishni – ajratib, ularning har biri uchun aniq pedagogik ekvivalentni belgiladi. Ushbu ekvivalentlar qadriyat tarbiyasini deklarativ shakldan izlanishga asoslangan shaklga o' tkazish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Успенский В.А. Шапмаком. – Бухара, 1924.
2. Успенский В.А., Беляев В.М. Туркменская музыка. Т. 1. – М., 1928.
3. Ergashbaev S. O' zbekiston sharoitida uzluksiz ta'lim tizimi orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirish // Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами. – 2025. – Т. 1, № 1. – С. 314–316.
4. Kluckhohn C. Values and Value-Orientations in the Theory of Action // Toward a General Theory of Action / ed. by T. Parsons, E. Shils. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1951. – P. 388–433.
5. Geertz C. The Interpretation of Cultures: Selected Essays. – New York: Basic Books, 1973. – 470 p.
6. Rokeach M. The Nature of Human Values. – New York: Free Press, 1973. – 438 p.
7. Ergashbayev S. Uzluksiz ta'lim tashkil etish orqali yoshlarning ma'naviy-falsafiy dunyoqarashini yuksaltirish // Bulletin of Contemporary Researches: Multidisciplinary. – 2025. – Vol. 1, № 1. – P. 10–13.
8. Geertz C. Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology. – New York: Basic Books, 1983. – 244 p.
9. Schwartz S.H. Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries // Advances in Experimental Social Psychology. – 1992. – Vol. 25. – P. 1–65.
10. Mirzaolimjon og' li M.M., Shohbozbek E. Yangi O' zbekistonning ta'lim siyosati va universitetlarning yangi modellari // Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. – 2025. – Vol. 16, № 01. – B. 325–328.